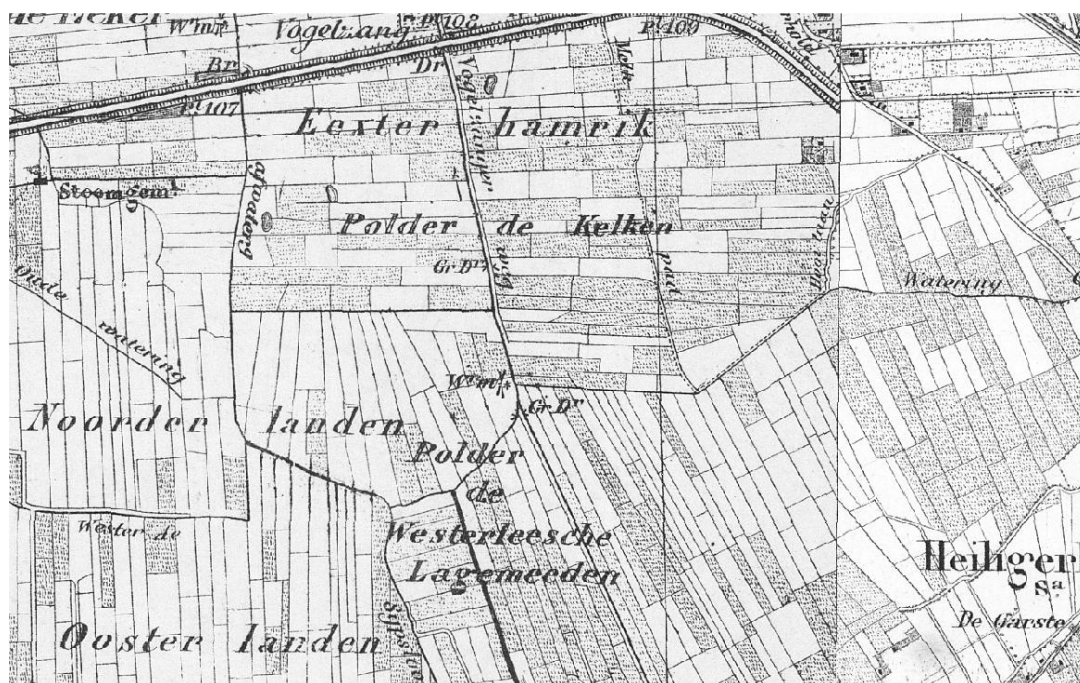

Kolkenweg 9 te Scheemda (gemeente Oldambt)

Een archeologisch bureauonderzoek

Libau

Hoge der A 5

9712 AC Groningen

Opdrachtgever: RooBeek Advies

Libau-rapport: 18.81113

Datum: 15-08-2018

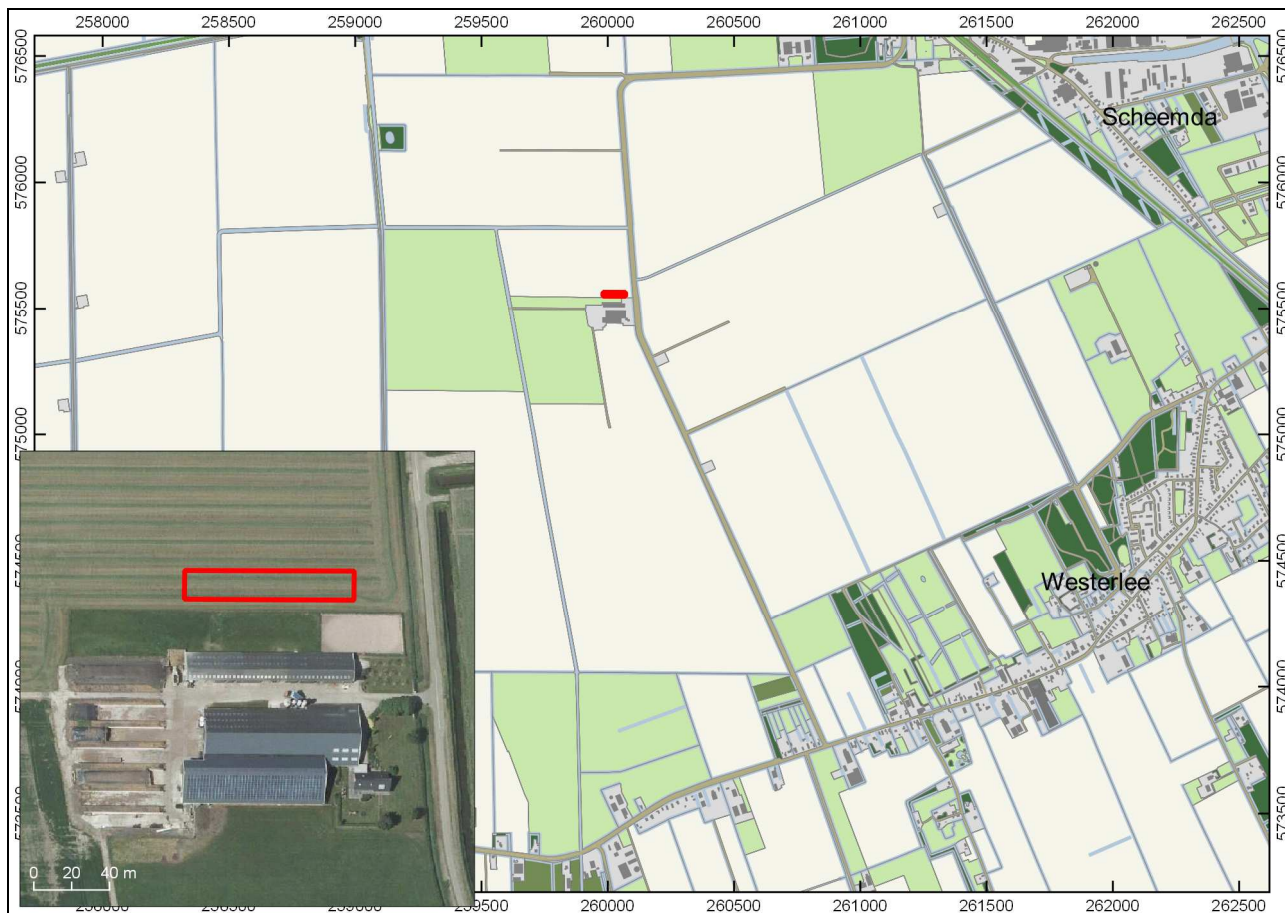
Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Oldambt
plaats:	Scheemda
toponiem:	Kolkenweg 9
centrumcoördinaten (RD):	260.022 / 575.556
opdrachtgever:	RooBeek Advies
bevoegde overheid:	gemeente Oldambt
uitvoerder:	Libau Hoge der A 5 9712 AC Groningen (050) 312 65 45 archeologie@libau.nl
auteur:	M. van Geffen MA
kwaliteitscontrole:	N. van der Mei
landelijk registratienummer:	4628635100 (onderzoeksmeldingsnummer Archis3)
Libau-rapport:	18.81113
beheer en plaats documentatie:	Libau (Groningen), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Amersfoort) en DANS
afbeelding voorblad:	Topografisch militaire kaart uit 1864 (via HisGIS.nl)

Aanleiding

In opdracht van RooBeek Advies, vertegenwoordigd door dhr. H. de Roo, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie aan de Kolkenweg 9 te Scheemda (zie figuur 1). Aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen tot bedrijfsuitbreiding op deze locatie. De uitbreiding bestaat uit een nieuw te bouwen stal van ca 1600 m². De stal zal worden voorzien van een kelder met een diepte van ca 2 m.

Op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Oldambt heeft het plangebied de aanduiding: onderzoek bij ingrepen dieper dan kleidek. In het bestemmingsplan Buitengebied Oldambt is dit vertaald in een dubbelbestemming Waarde – Archeologie 4. Dit betekent dat de gronden, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd zijn voor het behoud van archeologische waarden. Hierbij geldt een onderzoeksverplichting naar de archeologische waarden bij ingrepen groter dan 500 m² en dieper dan het aanwezige kleipakket.

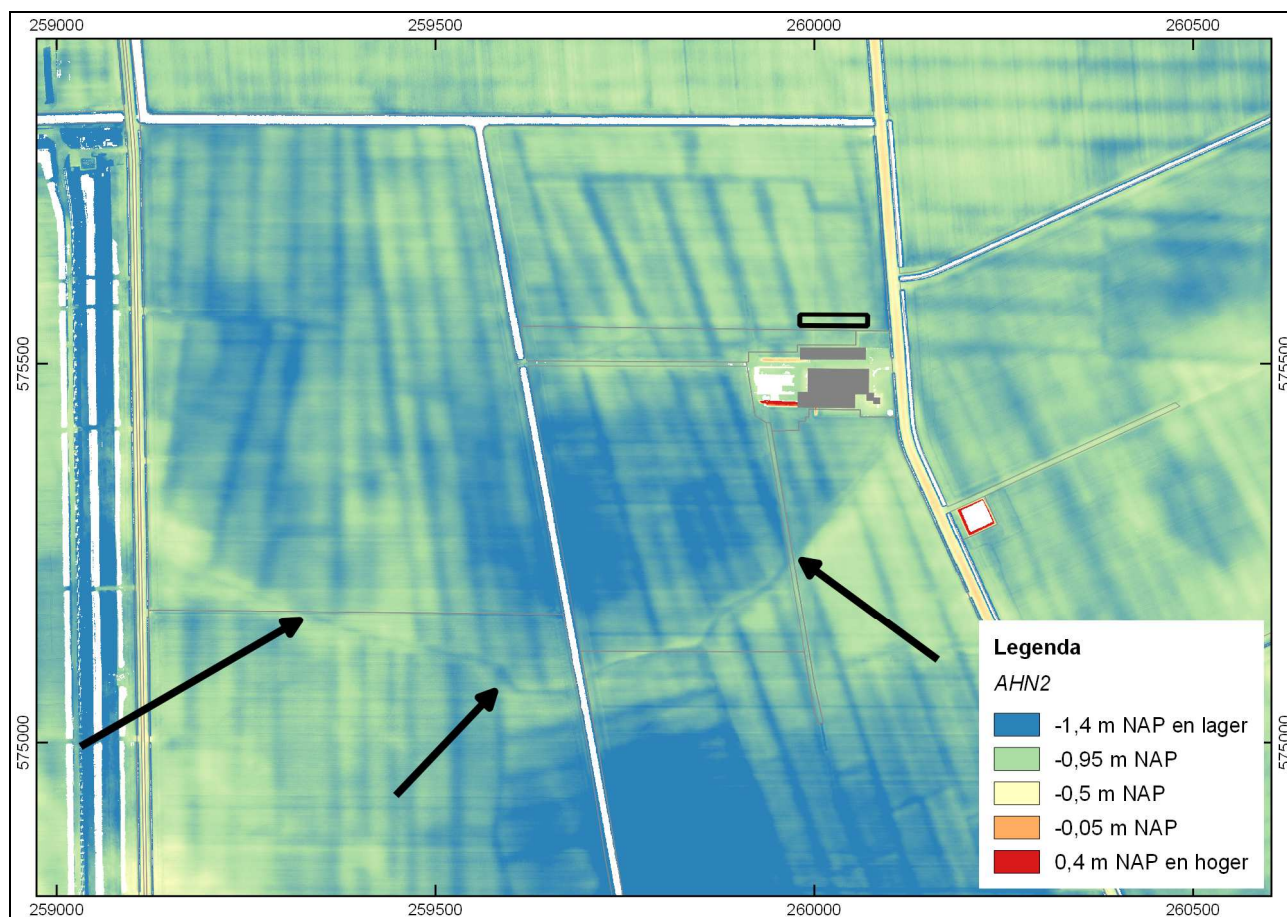
Figuur 1: Topografische kaart van Kolkenweg 9 en omgeving. In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied opgenomen (PDOK). Op beide kaarten is de ligging van het plangebied aangegeven met een rood kader.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied is gelegen tussen Scheemda/Eexta en Meeden in het zuidelijk Oldambt. Grote delen van dit landschap waren in de steentijd geschikt voor bewoning. Door toenemende vernatting ontstond echter veengroei. Deze veengroei zorgde ervoor dat het gebied vanaf bronstijd minder geschikt was voor bewoning. Door ontginning van het veen ontwikkelde het Oldambt zich in de late middeleeuwen tot een bloeiende streek. Vanaf de 13de eeuw kreeg het Oldambt te kampen met wateroverlast, waarbij de Dollard is ontstaan. Grote delen van het Oldambt raakten daardoor meerdere keren overstroomd. Het plangebied ligt binnen de grootste uitbreiding van de Dollard en is later op het water teruggewonnen.

Volgens de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is het plangebied gelegen op een vlakke getij-afzettingenvlakte (code Mv2; zie bijlage 2 *Fysisch geografische kaart*). De bodemkaart geeft aan dat het plangebied is gelegen op kalkarme poldervaaggronden bestaande uit klei (code Mn85C; zie bijlage 3 *Bodemkaart*). Deze kleigronden zijn vanaf de late middeleeuwen afgezet door de overstromingen vanuit de Dollard. Rondom de kleigronden (getij-afzettingenvlakte) zijn dekzandvlakten met daarbinnen veen(resten) en glaciale ruggen weergegeven. Dit zijn hogere gronden die niet of in mindere mate door de zee zijn overspoeld. Op basis van boringen in de omgeving van het plangebied (geraadpleegd via DINOLoket) blijkt dat het pakket Dollard-afzettingen in de omgeving van het plangebied circa 0,8 meter dik is. Onder deze klei is nog een circa 1,2 m dik pakket veen aanwezig en op circa 2 m diepte is het dekzand aangetroffen.

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2; zie bijlage 4 *Hoogtekaart*) is de hogere ligging van de glaciale ruggen goed te zien. Ten zuiden van het plangebied is een lager gelegen dal zichtbaar. Dit betreft het dal van de Siepsloot. De Siepsloot vormde de grens tussen het Oldambt en het Reiderland (Schroor en Meijering, 2007). Ten zuidwesten van het plangebied sloot deze Siepsloot (via de Ooster Ae) aan op de Oude Ae. Het gehele stelsel van de Oude Ae en de Siepsloot bestond uit veenbeken. Door ontginning van het veen, de daarmee samenhangende maaiveld dalingen en de stijging van de zeespiegel stagneerde de afvoer van het veenwater. Samen met de inbraken van de Dollard zorgde deze ontwikkelingen ervoor dat het gebied tijdelijk minder geschikt was voor bewoning en werden de dorpen verplaatst naar de hoger gelegen delen van het landschap. Resten van deze veenbeken zijn nog zichtbaar in het landschap (zie figuur 2). Vermoedelijk maakten deze veenbeken (deels) gebruik van de dalen van oudere stroomdalen die voor de veengroei in het landschap waren ingesleten.

Figuur 2: Detailopname van de hoogtekaart (AHN2). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader. Een deel van de Siepsloot en de Ooster Ae is aangegeven met zwarte pijlen.

Archeologie en historische geografie

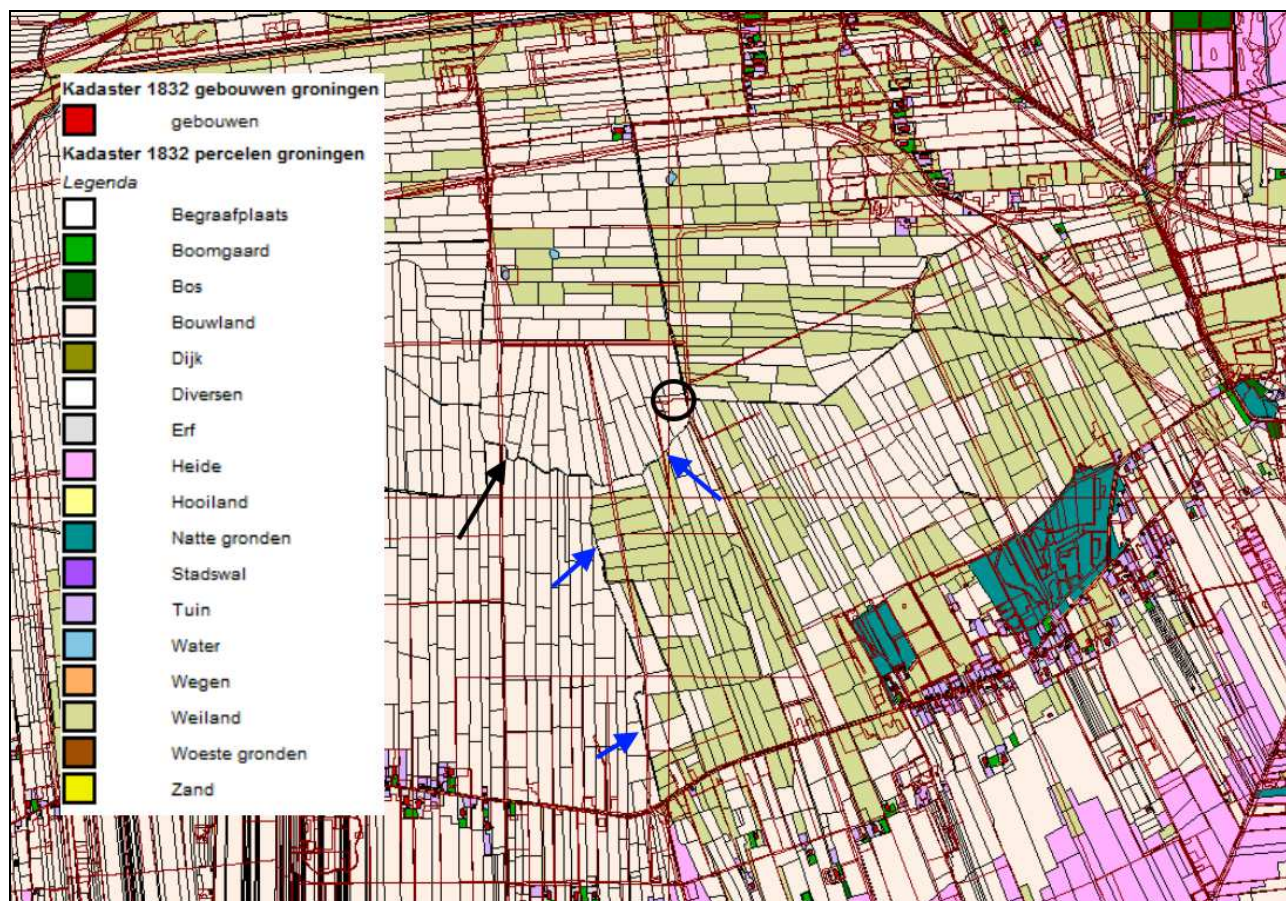
Het plangebied is niet gekarteerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK; zie bijlage 5 *Kaart archeologie*). Ten zuidwesten van het plangebied ligt een vindplaats van nederzettingen uit het mesolithicum (AMK-terrein 7203). Binnen hetzelfde terrein zouden ook de laat-middeleeuwse kerk en kerkhof van Meeden liggen (vondstlocaties 1027213 & 1027214). Ten noordoosten van het plangebied ligt een terrein waar bewoningsresten uit de late middeleeuwen gevonden zijn, waarschijnlijk een steenhuis (AMK-terrein 7212 en vondstlocatie 1053224). Tijdens onderzoeken op twee locaties nabij het plangebied zijn archeologische resten uit de steentijd (mogelijke nederzetting) en middeleeuwen (vondstlocatie 1092363) en resten uit de middeleeuwen (vondstlocatie 1084856) gevonden. Op de vondstlocatie ten noordoosten (1092363) van het plangebied was onder de Dollardafzettingen een veraarde veenlaag aanwezig die waarschijnlijk een oude akkerlaag of betredingslaag betreft. De aanwezigheid van een dergelijke laag duidt er op dat het middeleeuwse maaiveld niet is weggespoeld door het water.

Op de kadastrale minuut uit 1819 (gemeente Meeden, sectie B) is te zien dat het plangebied destijds onbebouwd was (zie figuur 3). Het plangebied viel destijds onder de Noorderlanden van Meeden en was in gebruik als bouwland (zie watwaswaar.nl & hisgis.nl). Het plangebied bleef in gebruik als bouwland en later als weiland, zo blijkt uit topografische kaarten (topotijdreis). Sinds de topografische atlas van 2004 is de huidige boerderij weergegeven in het plangebied.

Op de kadastrale minuut zijn ook een aantal kolken weergegeven. Deze zijn ontstaan bij dijkdoorbraken van de dijk uit circa 1542. Deze dijk, die de westelijke arm van de Dollard omvatte, liep ten noordwesten van het plangebied.

Op de kadastrale minuut is tevens de loop van de Siepsloot en de Ooster Ae duidelijk herkenbaar. De Siepsloot vormde de grens van de goederen die behoorden bij het Klooster Mons Sinaï te Heiligerlee (ten zuiden en oosten van de Siepsloot). Het plangebied behoorde dus niet tot de kloostergoederen.

Ten oosten van het plangebied heeft een middeleeuwse weg gelegen. Het noordelijke deel van deze weg, het Melkpad, was in de 19de eeuw nog in gebruik als voetpad (zie afbeelding voorblad). Aan deze weg lagen in de middeleeuwen meerdere steenhuisen. Het is niet zeker of ook meer verspreide bebouwing aanwezig was, of dat alle bebouwing in dit gebied geconcentreerd was langs de weg. Dat deze doorgaande route na de overstromingen opnieuw in gebruik werd genomen, duidt er op dat het kleidek hier relatief dun is. Op een recente luchtfoto (juni 2018; via satellietdataportaal.nl) is deze middeleeuwse weg nog herkenbaar, tevens is de locatie van één van de langs deze weg gelegen steenhuisen (AMK-terrein 7212) zichtbaar (zie figuur 4).

Figuur 3: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1819 (via HisGIS.nl). De locatie van het plangebied is globaal aangegeven met een zwarte cirkel. De loop van de Ooster Ae is aangegeven met een zwarte pijl en de loop van de Siepsloot is aangegeven met blauwe pijlen.

Figuur 4: Recente luchtfoto van het plangebied en omgeving (via satellietdataportaal.nl). Het plangebied ligt in de zuidwesthoek van de afbeelding. Het steenhuis is aangegeven met een zwarte pijl. Direct ten westen van het steenhuis is de middeleeuwse weg zichtbaar.

Overweging en advies

Het plangebied ligt in het zuidelijk Oldambt. Dit gebied bestaat uit een zandvlakte waarop veengroei heeft plaatsgevonden, in een later stadium is dit veenpakket door inbraken van de Dollard met klei afgedekt. Uit de omgeving van het plangebied zijn middeleeuwse sporen bekend in (de top) van het veen, tevens zijn resten van steenhuisen aangetroffen in de directe omgeving van het plangebied.

In de omgeving van het plangebied is een mogelijke steentijdnederzetting aangetroffen. Het stelsel van veenbeken in de omgeving van het plangebied maakt waarschijnlijk gebruik van een ouder stelsel dat in de steentijd actief was.

Op basis van bovenstaande informatie kunnen in het plangebied, onder de kleilagen, archeologische resten uit de late middeleeuwen aanwezig zijn. Ook kunnen archeologische resten uit de steentijd worden verwacht, vooral omdat het

plangebied grenst aan een oud rivierdal. Deze resten bevinden zich voornamelijk in de top van het dekzand. Gezien de beoogde aanleg van de kelder op circa 2 m – Mv zullen de werkzaamheden waarschijnlijk tot in de top van het dekzand plaats vinden.

Geadviseerd wordt om in het plangebied een archeologisch booronderzoek uit te laten voeren. Het booronderzoek dient te bestaan uit 6 boringen, gelijkmatig te verdelen over het plangebied zodat een goed beeld van de bodem ter plaatse verkregen wordt. Het booronderzoek dient zich te richten op de gaafheid van de bodem én het voorkomen van archeologische indicatoren. Indicatoren kunnen hier bestaan uit houtskoolbrokjes, scherfjes aardewerk, middeleeuws baksteenpuin, bewerkt vuursteen en oude akker- en bewoningslagen.

Op basis van de resultaten van het booronderzoek wordt door het bevoegd gezag (de gemeente Oldambt) bepaald of vervolgonderzoek aan de orde is.

Bijlagen

1. Archeologische perioden
2. Fysisch geografische kaart
3. Bodemkaart
4. Hoogtekaart
5. Kaart archeologie

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

AHN, Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl; nationaalgeoregister.nl).

ARCHIS 3, Archeologisch Informatie Systeem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.archis.cultureelerfgoed.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) provincie Groningen.

BAG, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Beckeringskaart. Kaart of Landtafereel der provincie van Groningen en Ommelanden, verdeelt in deszelfs byzondere quartieren, districten en voornaamste lurisdictionen, beneffens de Heerlykheid Westerwolde. Theodorus Beckerings, 1781.

Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>).

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Casparie, W.A. & J. Molema, 1990. Het middeleeuwse veenontginningslandschap bij Scheemda. In: *Paleohistoria* 32, pp 271-289.

DINOloket. Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (www.dinoloket.nl).

Groenendijk H.A., 1997, *Op zoek naar de horizon*, REGIO-PROjekt uitgevers, Groningen

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. Bron: J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart (www.pdok.nl).

Ruimtelijkeplannen.nl, diverse ruimtelijke plannen van overheden in Nederland (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Stiboka, Wageningen.

Topotijdreis. Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

Bijlage 1 - Archeologische perioden

Kolkenweg 9 te Scheemda

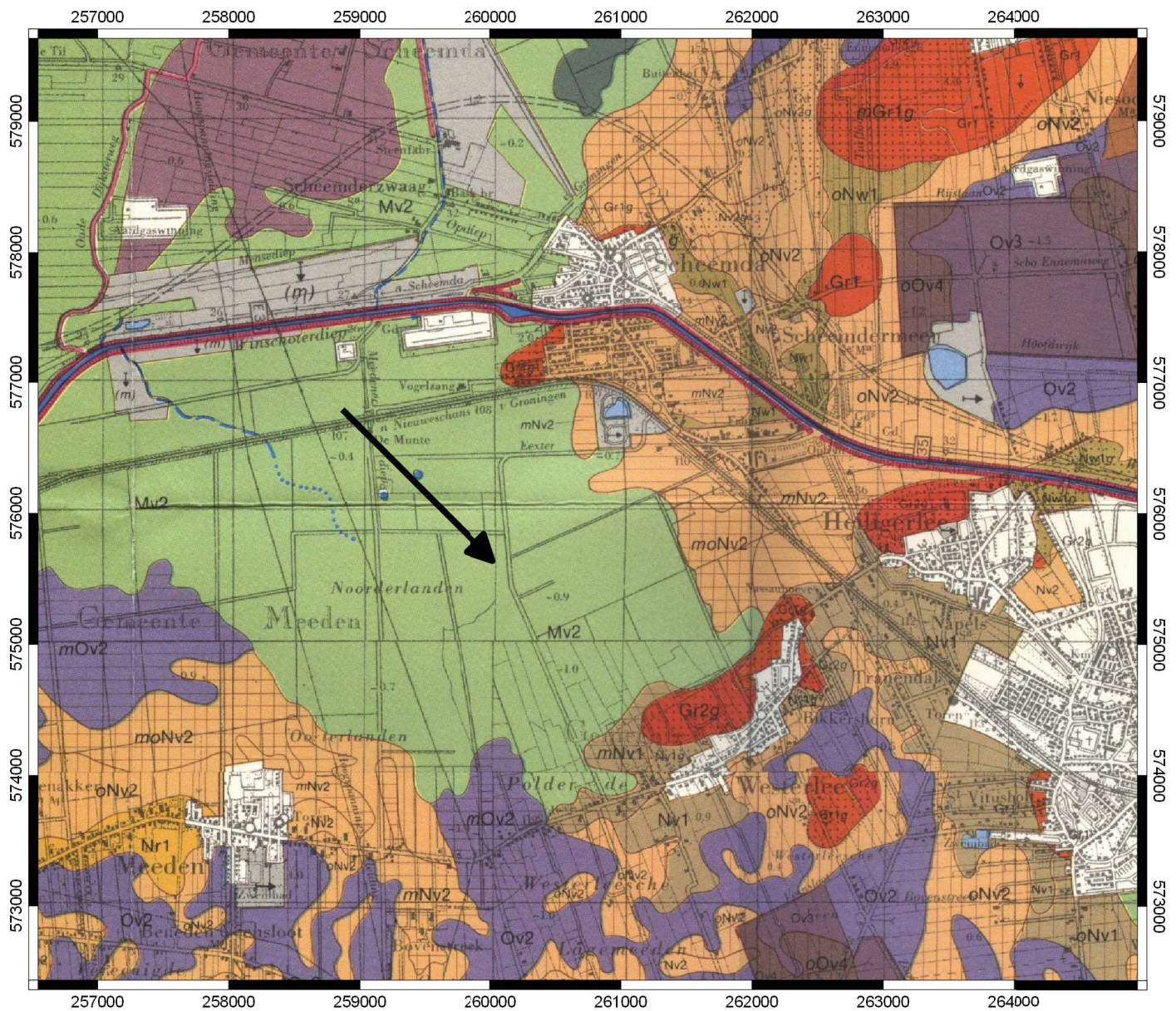
Vereenvoudigd overzicht voor Noord-Nederland

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300.000 BP
paleolithicum midden	300.000 - 35.000 BP
paleolithicum laat	35.000 BP - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	4900 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden

Bijlage 2 - Fysisch geografische kaart

Kolkenweg 9 te Scheemda

Legenda

Fysisch geografische kaart

Afgraving/ophoging/vergraving

Bebouwde kom

Dijk

Gr1 - Glaciale rug

Gr2 - Glaciale rug met hellingafzettingen

Mv2 - Vlakke getij-afzettingen

Mv4 - Zeeboezemvlakte

Nv1 - Dekzandvlakte met kleinschalig reliëf

Nv2 - Vlakke dekzandvlakte

Nw1 - Dekzandwieling

Ov2 - Ontgonnen veenvlakte > 40 cm veen

Ov3 - Veenkoloniale ontginningsvlakte > 40 cm veen

Ov4 - Veenkoloniale ontginningsvlakte zonder restveen

Ov5 - Moerassige vlakte

Water

o - met restveen, 15-40 cm dik

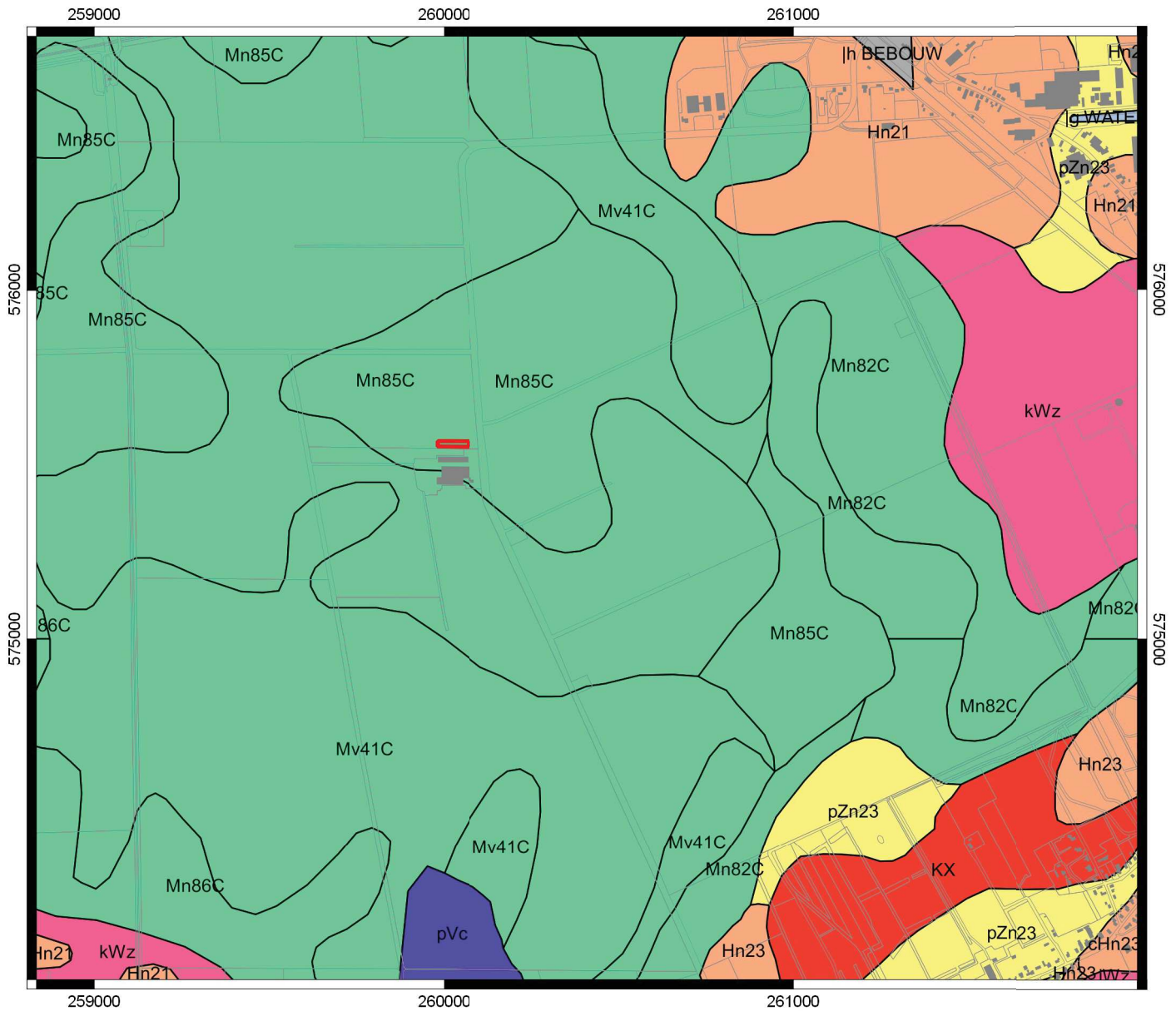
m - met kleidek, 15-40 cm dik

g - met glaciaal materiaal binnen 120 cm onder maaiveld

Bijlage 3 - Bodemkaart

Kolkenweg 9 te Scheemda

Legenda

Plangebied Kolkenweg 9

Bodemkaart

Ih BEBOUW: bebouwde kom

cHn23: Laarpodzolgronden; lemig fijn zand

Hn21: Veldpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand

Hn23: Veldpodzolgronden; lemig fijn zand

pZn23: Gooreerdgronden; lemig fijn zand

KX: Zeer ondiepe keileem, potklei enz

pVc: Weideveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen

iWz: Moerige eerdgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag op zand

kWz: Moerige eerdgronden met een zavel- of kleidek en een moerige tussenlaag op zand

Mn82C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 2

Mn85C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 5

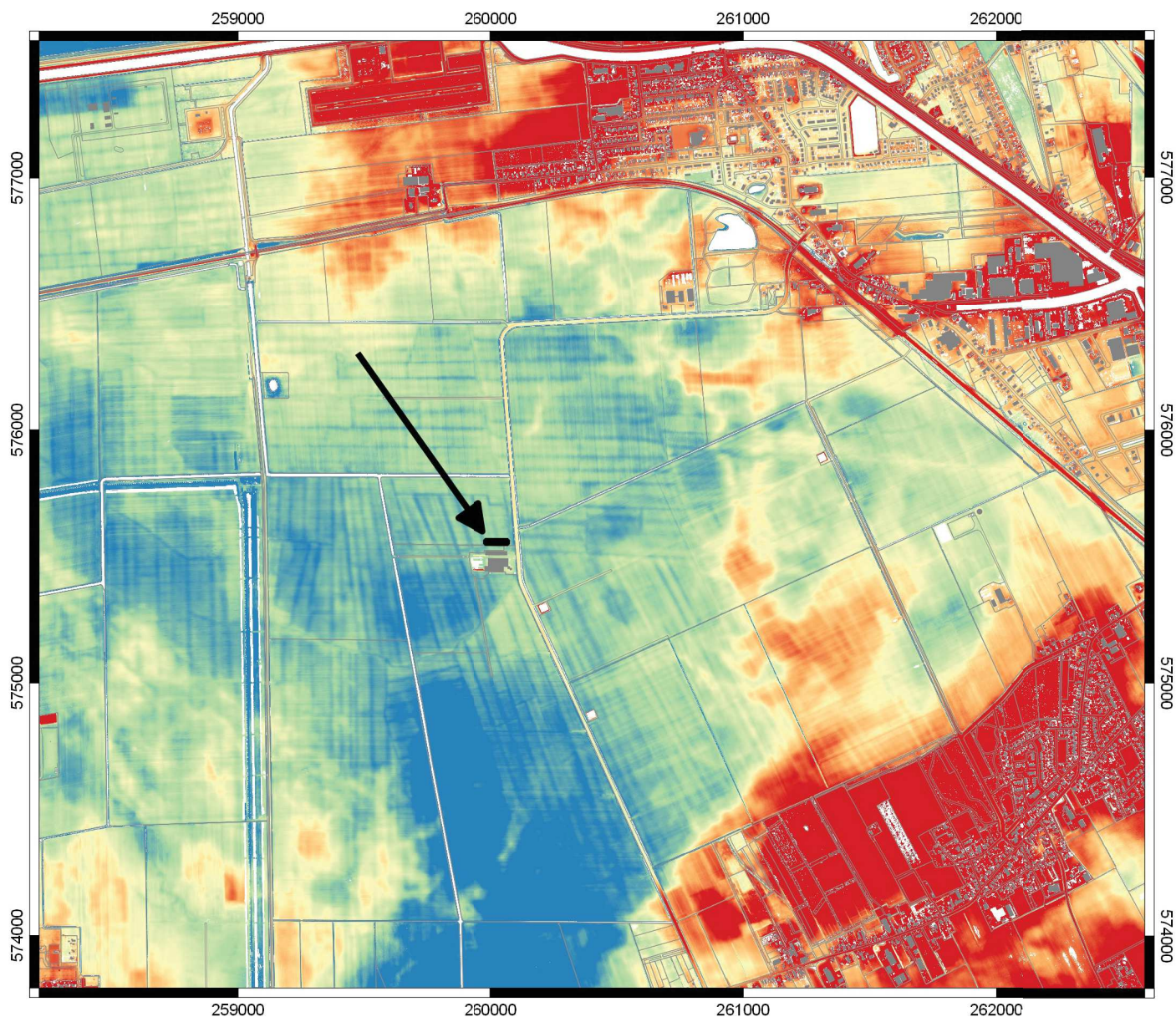
Mn86C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 3, of 3 en 4, of 4

Mv41C: Kalkarme drechtaaggronden; zware klei, profielverloop 1

Bijlage 4 - Hoogtekaart (AHN2)

Kolkenweg 9 te Scheemda

Legenda

 Plangebied Kolkenweg 9

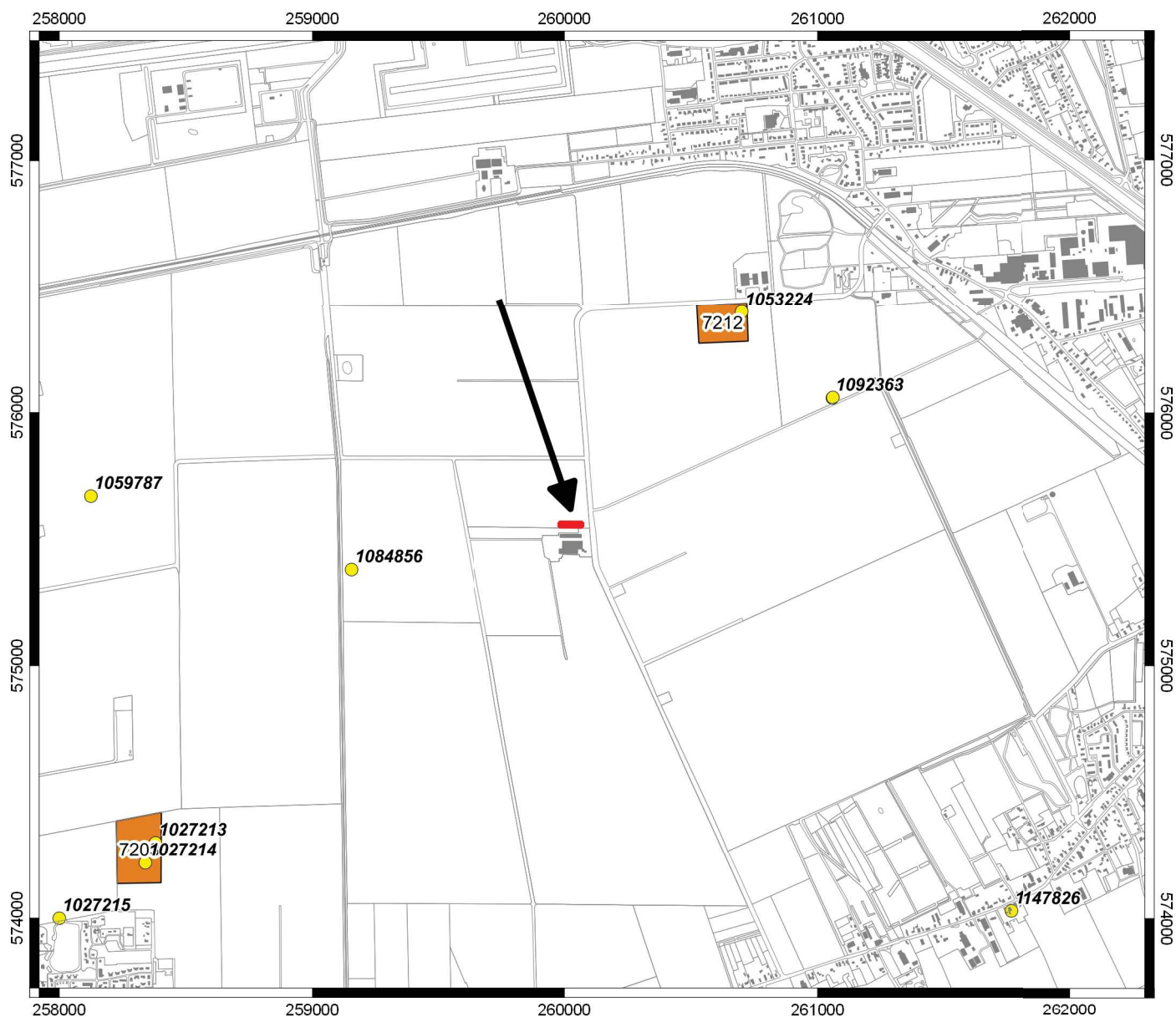
AHN2

- -1,4 m NAP en lager
- -0,9 m NAP
- -0,4 m NAP
- +0,1 m NAP
- +0,6 m NAP en hoger

Bijlage 5 - Kaart archeologie

Kolkenweg 9 te Scheemda

Legenda

- Plangebied Kolkenweg 9
- vondstmeldingen (Archis3)

AMK-terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd

